

Eino Santanen: rakas kapitalismi pilkku
200 s.
2020, Teos

Tarinan kirjoittaminen on luovaa käsityötä, mutta ennen kuin tarina päättyy luettavaksi kirjan sivuille on takana monta talouden sanelemaa mekanismia, jotka määräävät ketä julkaistaan ja missä muodossa.

Eino Santasen novellit havainnollistavat näitä mekanismeja kuvittelemalla miltä tekstit näyttäisivät, jos ne jumittaisivat ja paljastaisivat koodinsa samalla tavoin kuin sähköisessä mediassa tapahtuu. Kielioppia uhmaava nimi, *rakas kapitalismi pilkku*, antaa vahvan vihjeen keitä novellit saattavat viihdyttää silloinkin, kun niiden nokkeluus on yliampuvaa.

Runoteoksistaan tunnetun Santasen tarinat eivät sisällä varsinaisia scifistä tuttuja ideoita, poikkeuksena novelli "Taistelukenttä", jossa kaikki helsinkiläiset kuvaillaan roboteiksi. Novellien näkökulma ihmisten toimintaan on kuitenkin samalla tavoin rajattu kuin scifissä on tavattu tehdä. Santanen käsittelee kirjoittamisen ja julkaisemisen mekanismeja kuin kyse olisi automaateista, eikä todellinen ihminen pääsisi näkyville muutoin kuin automaattien virheinä.

Mitä pidemmälle kukin novelli etenee, sitä enemmän paljastavia virheitä tekstissä alkaa esiintyä. Monet novelleista päättyvät merkkijonojen kaoottiseen toistumiseen.

Kyse on toisaalta runoilijan vapaudella harjoitetusta anarkismista sanataiteen teoskeskeisyyttä kohtaan, toisaalta hyvinkin konseptikeskeisistä kokeiluista, mitä sanataiteesta jäisi jäljelle, jos tarinat näyttäisivät tarinakoneiden laatimilta.

Jo 1960-luvulla avantgarde-taiteilijat olivat tavattoman kiinnostuneita tieteiskirjallisuudesta, koska scifin uskottiin murtavan sanataiteen sääntöjä vaihtoehtoisten maailmojen kuvaajina. Jopa **Pentti Saarikosken** päiväkirjoista voi lukea hämmästyttävän maininnan siitä, miten hän innostuu ajatuksesta kääntää **Ray Bradburyn** tuore julkaisu suomeksi.

Tätä samaa avantgardistista innostusta löytää Santasen runomuotoon puristamista novelleista.

Kirjan otsikkoa myöten suurimmaksi syypääksi proosan prosessimaisuuteen esitetään talousjärjestelmä, kapitalismi. Eräässä novellissa esimerkiksi kuvaillaan piinallisen tarkasti taiteilijoiden ja taiteenalojen statuskilpailua, kunnes novelli äkkiä loppuu ilmoitukseen apuraharesurssin loppumisesta tiettyyn merkkimäärään. Vasta tässä vaiheessa lukija oivaltaa mitä tekstiä katkoneet numerolukemat ovat tarkoittaneet.

Santasen novelleista useimmat ovat pelkkiä taiteellisia eleitä, eräänlaisia sana- ja käsitetaiteen kudelmia. Lisäksi novellien väliin on ripoteltu konkretistisia runoja, joissa ei ole muuta vitsiä kuin taideteosten nimeämistä pilkkaava kikkailu fonttien tyylillä ja väreillä.

Tekstien kirjallinen perintöaines jopa esitellään eräässä novellissa: "Runoilijarobotti oli luennollaan kertonut, että perinteistä todellisuutta jäljentävää mimeettistä taidetta pidettiin konkretistisen liikkeen piirissä todellisuuden abstrahointina;--."

Mutta mukana on myös tekstejä, joiden tulisi kääntää scifistienkin ajatukset sanataiteen sopimuksenvaraisuuksiin. Miten nykypäivän maailmasta, tulevaisuudesta puhumattakaan, voi ilmaista jotain olennaista pelkillä sanoilla? Eivätkö kuvitellun maailman kielelliset rajat ole uhattuina, kun verbaalinen ilmaisu ja kirjapainotaito ovat jääneet digitaalisen viestinnän jalkoihin?

Santasen *rakas kapitalismi* pilkku toimii kuten kokeilevan taiteen pitääkin, sekä realismin että taiteen konventionaalisuuden haastavana testikappaleena. Samalla se on pitkä askel sellaisen tieteisrunouden suuntaan, jollaista Suomessa ei ole tähän mennessä julkaistu kuin puolivahingossa.

Markku Soikkeli

Arvostelu on tehty *Portti*-lehteen 3/2020